

**Динаміка інноваційної активності підприємств галузі виробництва
хліба та хлібобулочних виробів**
Національний університет харчових технологій
Федулова І.В.

Інноваційний процес об'єднує в собі науку, технологію, підприємництво і менеджмент у єдину систему впровадження нововведень, для якої характерна значна тривалість та висока витратність процесу, невизначеність очікуваних результатів, високий рівень ризику, особлива роль творчого підходу до управління.

Для вітчизняної економіки інноваційний розвиток є рушійною силою, яка спроможна забезпечити економічну незалежність України, подолати розрив із розвиненими державами. Дослідження результатів інноваційного розвитку промисловості і порівняння її із іншими галузями допоможе визначити основні напрямлення розвитку української промисловості, на яких потрібно зосередити свої зусилля сьогодні, щоб отримати бажаний результат завтра.

У 2005 році кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, зменшилася порівняно із 2000 роком майже удвічі (табл.1), таке уповільнення темпів свідчить про зниження рівня інноваційної активності, а також про низьку мотивацію щодо інноваційної діяльності на підприємствах галузі.

Питома вага інноваційно активних підприємств галузі в загальній кількості інноваційно активних підприємств харчової промисловості також знизилася (рис.1) і становила у 2005 році 17,5% проти 20,6% у 2000 році, що говорить про те, що темпи зниження інноваційної активності в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів випереджають ці показники харчової промисловості в цілому. Питома вага інноваційно активних підприємств галузі в загальній кількості підприємств харчової промисловості за останніх 5 років, з 2000 по 2005, знизилася майже удвічі, що свідчить про те, що значне зниження кількості підприємств, які займаються інноваційною діяльністю у галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів відбувається

на фоні незначного зниження загальної кількості підприємств харчової промисловості. Так, якщо в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів у 2005 році серед інноваційно активних підприємств харчової промисловості кожне шосте займалося інноваційною діяльністю, то у 2000 році це вже кожне п'яте.

Таблиця 1. Динаміка інноваційно активних підприємств в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Кількість підприємств, які займалися інноваційною діяльністю	55	568	536	44	35	29
У % до 2000 року		У 10 разів	У 9,7 рази	80,0	63,6	52,7
Кількість підприємств харчової промисловості	8644	8713	8817	9055	8542	8230
У % до 2000 року		100,8	102,0	104,8	98,8	95,2
Питома вага в загальній кількості підприємств харчової промисловості	0,64	6,52	6,08	0,49	0,41	0,35
Питома вага в загальній кількості інноваційно-активних підприємств харчової промисловості	20,6	20,2	20,2	15,7	15,0	17,5

Неможливо оцінити обсяги інноваційної діяльності галузі без дослідження обсягів реалізації інноваційної продукції. Аналіз табл.2 показав, що обсяг відвантаженої продукції в галузі виробництва хліба і хлібопродуктів за період 2000-2002 роки зростав більшим темпом ніж обсяг відвантаженої інноваційної продукції, а з 2003 року в галузі намітилася протилежна тенденція. Так, обсяг інноваційної продукції у 2005 році становив 65,1% рівня 2000 року, у 2004 році – 25,9%, а у 2003 – 32,6%.

Починаючи з 2004 року в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів починається експорт інноваційної продукції за межі України, це говорить про деяке підвищення рівня конкурентоспроможності продукції але дуже незначне. Питома вага інноваційної продукції на експорт в загальному обсязі інноваційної продукції становила у 2004 р. – 2%, а у 2005 – 3,7% (в середньому по харчовій промисловості цей показник становив у 2004 р. – 12,4%, а у 2005 – 18%) (рис.2). Як показав аналіз, за цим показником галузь значно відстає від середньопромислових показників як в харчовій промисловості так і у всій промисловості України. Не дивлячись на тенденції

зростання обсягів відвантаженої інноваційної продукції, в тому числі і за межі України, сам масштаб зростання і його величина недостатні, що не свідчить про суттєві якісні зрушення в інноваційному розвитку галузі.

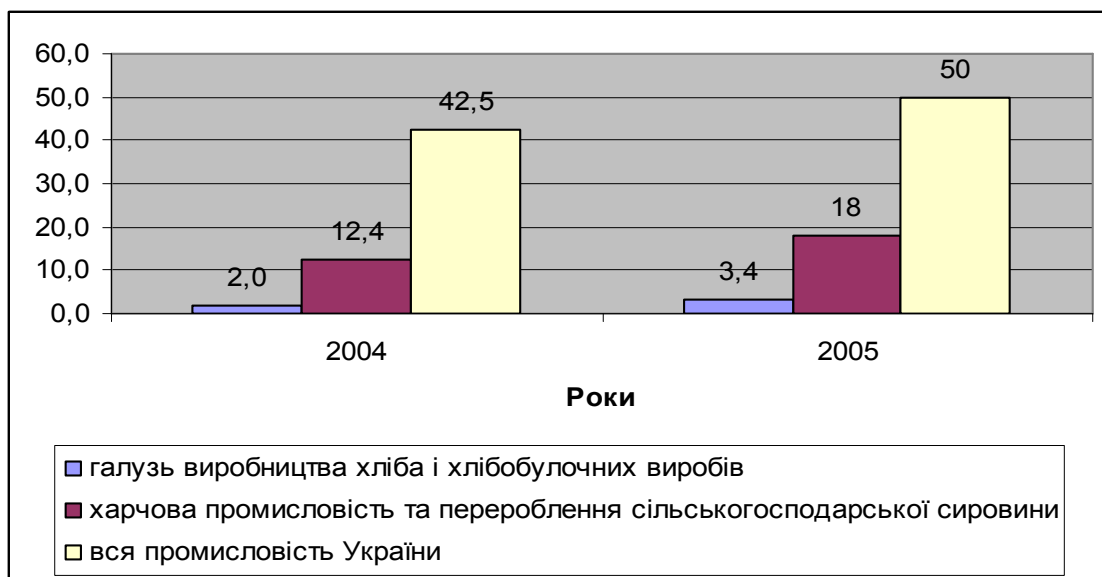

Рисунок 2. Питома вага інноваційної продукції на експорт в загальному обсязі інноваційної продукції

Зниження випуску інноваційної продукції галузі свідчить про відсутність мотивації щодо інноваційної діяльності і фінансових ресурсів для її здійснення.

Відбулися інноваційні зміни в структурі відвантаженої інноваційної продукції в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів (табл.3 і рис.8). Так, питома вага продукції, що зазнала суттєвих технологічних змін або заново впроваджена протягом останніх трьох останніх років, за досліджуваний період зросла і становила у 2005 році 67,4% проти 48,5% у 2000. Але оскільки сам обсяг такої продукції поступово знижується починаючи із 2003 року, то нема підстав говорити про якісні зрушення щодо випуску інноваційної продукції. Питома вага продукції, удосконаленої протягом трьох останніх років знизилася з 34,3% у 2000 році до 27,7% у 2005, аналогічні зміни відбулися і з питомою вагою іншої інноваційної продукції, упровадженої протягом трьох останніх років, з 17,1% у 2000 році до 4,8% у 2005.

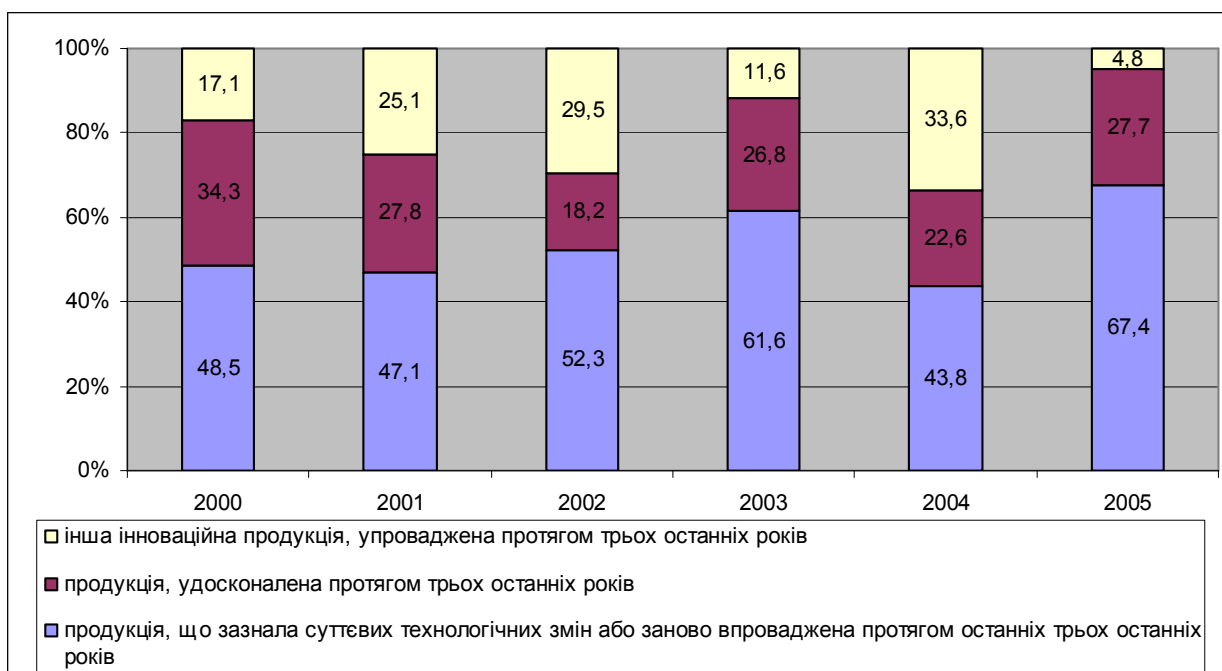

Рисунок 8. Структура відвантаженої інноваційної продукції галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів

Аналіз структур відвантаженої інноваційної продукції у 2005 році для всієї промисловості України, харчової промисловості і галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів (рис.9) визначив, що галузь виробництва хліба та хлібобулочних виробів має найбільшу питому вагу продукції, що зазнала суттєвих технологічних змін або заново введена протягом останніх трьох років, тобто рівень інноваційності продукції, що випускається вище.

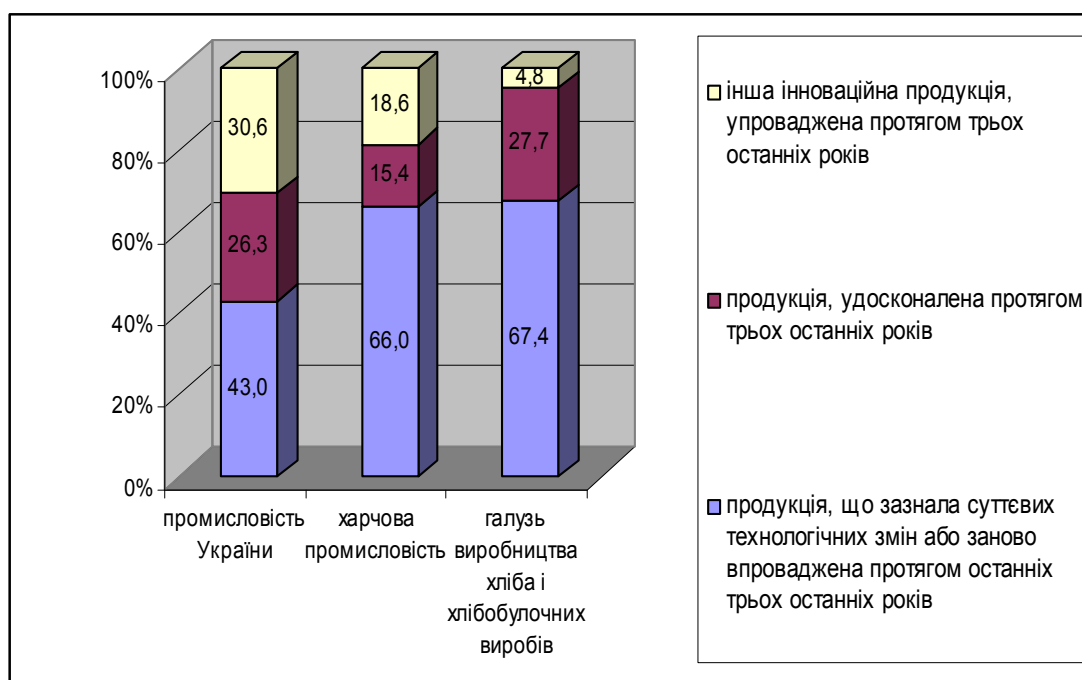

Рисунок 9. Структура відвантаженої інноваційної продукції у 2005 році

В табл.4 показана питома вага інноваційної продукції галузі виробництва хліба і хлібобулочних виробів в загальному обсязі інноваційної продукції харчової промисловості. Аналіз показав, що в інноваційній продукції харчової промисловості галузь виробництва хліба і хлібобулочних виробів займає незначне місце, лише 3,1% у 2005 році проти 14,5 у 2000. Аналогічна картина спостерігається і за видами інноваційної продукції. Якщо у 2000 році кожен 5 гривня продукції, що зазнала суттєвих технологічних змін або заново впроваджена протягом останніх трьох років, в харчовій промисловості створювалась у галузі виробництва хліба і хлібобулочних виробів, то у 2005 році – це вже кожна 30 гривня.

Таблиця 4. Питома вага інноваційної продукції галузі виробництва хліба і хлібобулочних виробів в загальному обсязі інноваційної продукції харчової промисловості

Показник	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Всього	14,5	9,7	7,6	3,3	1,7	3,1
В тому числі:						
- продукція, що зазнала суттєвих технологічних змін або заново впроваджена протягом останніх трьох років	20,1	11,5	10,1	4,9	1,2	3,2
- продукція, удосконалена протягом трьох останніх років	14,9	5,9	3,0	2,3	2,3	5,7
- інша інноваційна продукція, упроваджена протягом трьох останніх років	7,8	17,1	15,9	2,0	2,7	0,7

Залежність обсягу відвантаженої інноваційної продукції (Y) від обсягу продукції, що зазнала суттєвих технологічних змін або заново впроваджена протягом останніх трьох років (X) описується регресійним рівнянням $Y=3998,18+1,97X$. Коефіцієнт кореляції $R=0,9777$ свідчить про тісний зв'язок між досліджуваними явищами. Коефіцієнт Фішера $F=86,51$ і стандартна похибка 14,5% говорять про достовірність даної моделі. Коефіцієнт регресії $A1=1,97$ показує, що збільшення обсяг продукції, що зазнала суттєвих технологічних змін або заново впроваджена протягом останніх трьох років на 1 гривню збільшить обсяг відвантаженої інноваційної продукції на 1,97 грн.

Аналіз витрат на технологічні інновації в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів (табл.5) показав нерівномірну хвилеподібну динаміку

змін, яка не корелює із обсягом відвантаженої інноваційної продукції (коефіцієнт кореляції 0,2).

Таблиця 5. Витрати на технологічні інновації в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів, тис. грн.

№ п/п	Роки	2000	2001	2002	2003	2004	2005
1.	Загальна сума витрат	17376,9	6072,7	26840,9	15093,5	10124,5	33362,9
	У % до 2000 року		34,9	154,5	86,9	58,3	192,0
	У тому числі за напрямками:						
1.1.	Дослідження і розробки (без амортизації)	43,1	17	63,3	33,9	8,3	4
1.2.	Придбання нових технологій:	2,7	6,2	21,6	434,2	11,7	0
1.2.1.	з них придбання права власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, ліцензії на використання зазначених об'єктів	0,7	5,8	0,3	0	1,5	0
1.2.2.	придбання безпатентних ліцензій, ноу-хау, технологій тощо	2	0,4	21,3	0	0	0
1.3.	Виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, упровадження нових методів їх виробництва	6754,4	447,8	5576,7	2016,7	270,5	338,5
1.4.	Придбання машин, обладнання, установок, інших основних фондів та капітальні витрати, пов'язані з упровадженням інновацій	5017,4	5169,9	19760,8	12319,2	9679,2	31628,2
1.5.	Маркетинг, реклама	80,7	302,9	217,6	144,1	132,1	130,7
1.6.	Інші витрати	5478,6	128,9	1200,9	145,4	22,7	1261,5

За останні три роки (2003-2005) суттєво змінилася структура продуктивних і процесних витрат в загальній сумі витрат на технологічні інновації (табл.6). Так, якщо у 2003 році питома вага продуктивних витрат складала 32,14%, то у 2005 – 4,93%. Це говорить про те, що виробництво хліба та хлібобулочних виробів останнім часом потребує процесних інновацій через низький техніко-технологічний рівень розвитку виробництва. Для традиційних галузей, до яких відноситься досліджувана, найбільш притаманним є збільшення частки продуктивних інновацій, так як асортиментна диверсифікація поруч із підвищенням якості і ефективною ціновою політикою виступають в якості

основних чинників забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Збільшення продуктивних інновацій визиває збільшення процентних, так як в цій галузі причиною появи інновації повинен виступати в більшою мірою споживач зі своїми уподобаннями.

Таблиця 6. Динаміка змін витрат на продуктивні і процесні інновації при виробництві хліба та хлібобулочних виробів

Роки	2003	2004	2005
Продуктивні інновації, тис. грн.	4850,6	3140,5	1644,8
Процесні інновації, тис. грн.	10242,9	6984	31718,1
Питома вага продуктивних витрат в загальній сумі, %	32,14	31,02	4,93
Питома вага процесних витрат в загальній сумі, %	67,86	68,98	95,07

За 2000-2005 роки суттєво змінилася структура поточних і капітальних витрат в загальній сумі витрат на технологічні інновації (табл.7). Так, якщо у 2000 році питома вага поточних витрат складала 85,1%, то у 2005 – 26,6%. Це також підтверджує висновок щодо наявності змін техніко-технологічного характеру без змін в інноваційному розвитку продуктового ряду галузі.

Таблиця 7. Динаміка змін поточних і капітальних витрат в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів

Роки	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Поточні витрати, тис. грн.	14795,8	4492,9	12596,1	5646,2	3351,5	8862,6
Капітальні витрати, тис. грн.	2581,1	1579,8	14244,8	9447,3	6773	24500,3
Питома вага поточних витрат в загальній сумі, %	85,1	74,0	46,9	37,4	33,1	26,6
Питома вага капітальних витрат в загальній сумі, %	14,9	26,0	53,1	62,6	66,9	73,4

Відбулися суттєві зміни за 2000-2005 роки в структурі витрат на технологічні інновації в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів (табл.8 і рис.10). Так, якщо у 2000 році питома вага витрат на придбання машин, обладнання, установок, інших основних фондів та капітальні витрати, пов'язані з упровадженням інновацій становила 28,87%, то у 2005 – 94,8%, аналогічно питома вага витрат на виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, упровадження нових методів їх виробництва у 2000 році – 38,87%, а у 2005 – 1,01%. Зовсім низькими в загальній структурі витрат є витрати на дослідження і розробки, придбання нових технологій і витрати на маркетинг. Фінансування досліджень і розробок

вважається пріоритетним напрямом інноваційної діяльності, так як цей напрям пов'язує між собою науку і виробництво і сприяє створенню наукових знань, які в подальшому впровадженні у виробництво приносять найбільш позитивні зміни і суттєві інноваційні перетворення. Але в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів питома вага витрат на дослідження і розробки вкрай низька і постійно знижується. Вона склала у 2005 році -0,1% загальної кількості витрат на технологічні інновації проти 0,25% у 2000. Негативним вважається також низька чистка витрат на маркетинг і рекламу, так як для цієї галузі створення нової інноваційної продукції повинно починатись із визначення попиту. Так, в створення клієнтського капіталу маркетинг і реклама займають значне місце, що дозволить в майбутньому розширити кількість і обсяг випуску інноваційної продукції. У 2005 році в структурі витрат на технологічні інновації відсутні витрати на придбання нових технологій, а за період 2000-2004 роки їх частка в структурі була дуже низькою, від 0,02% у 2000 році до 2,89% у 2003. Це говорить, в першу чергу, про відсутність достатньої бази фінансових ресурсів на покупку технологій.

Таблиця 8. Структура витрат на технологічні інновації в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів, %

№ п/п	Роки	2000	2001	2002	2003	2004	2005
1.	Загальна сума витрат у тому числі за напрямками:	100	100	100	100	100	100
1.1.	Дослідження і розробки (без амортизації)	0,25	0,28	0,24	0,22	0,08	0,01
1.2.	Придбання нових технологій:	0,02	0,10	0,08	2,88	0,12	0,00
1.2.1.	з них придбання права власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, ліцензії на використання зазначених об'єктів	25,93	93,55	1,39	0,00	12,82	0,00
1.2.2.	придбання безпатентних ліцензій, ноу-хау, технологій тощо	74,07	6,45	98,61	0,00	0,00	0,00
1.3.	Виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, упровадження нових методів їх виробництва	38,87	7,37	20,78	13,36	2,67	1,01

1.4.	Придбання машин, обладнання, установок, інших основних фондів та капітальні витрати, пов'язані з упровадженням інновацій	28,87	85,13	73,62	81,62	95,60	94,80
1.5.	Маркетинг, реклама	0,46	4,99	0,81	0,95	1,30	0,39
1.6.	Інші витрати	31,53	2,12	4,47	0,96	0,22	3,78

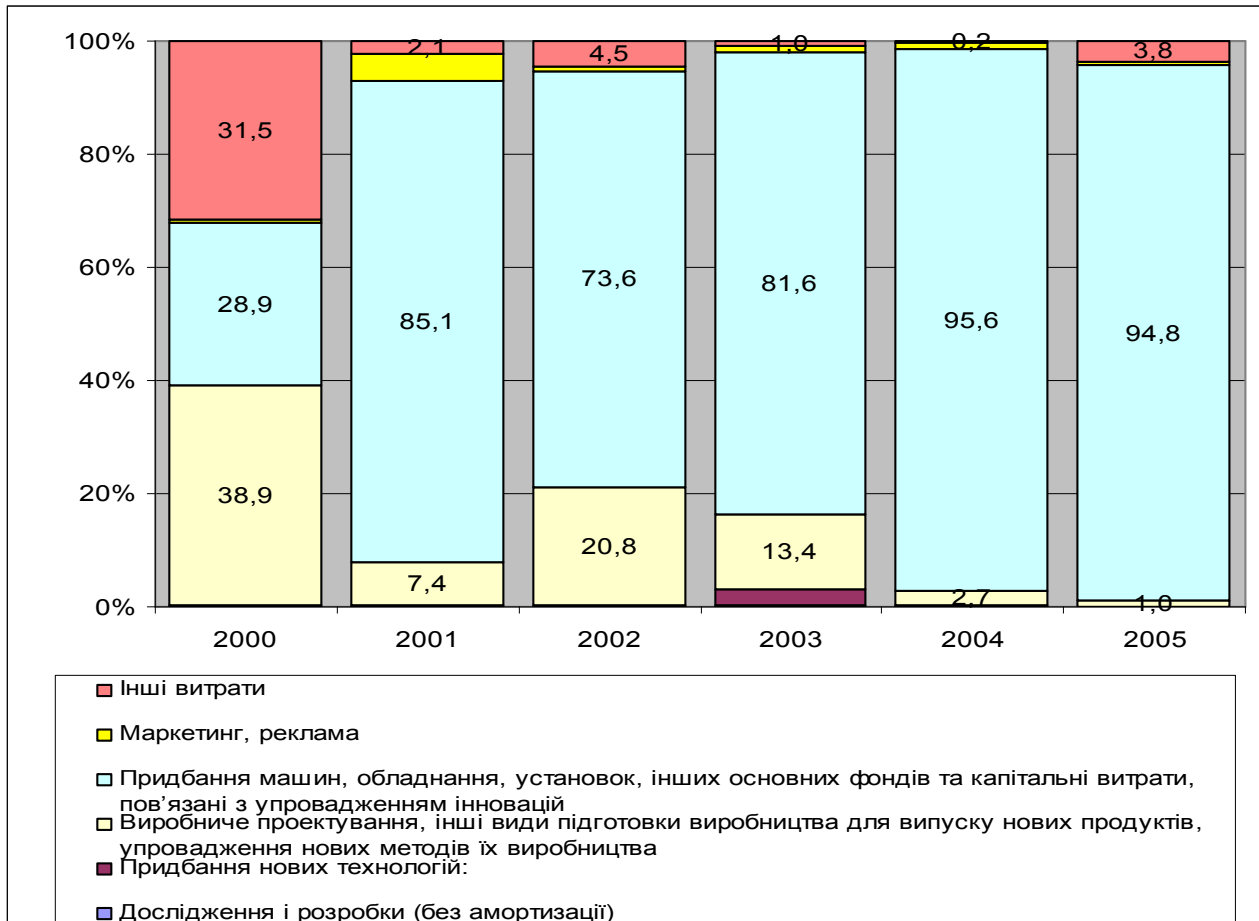

Рисунок 10. Структура витрат на технологічні інновації в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів

Питома вага витрат на технологічні інновації в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів в сумі аналогічних витрат харчової промисловості та перероблення сільськогосподарської сировини дуже незначна (табл.9). Це свідчить про край низький рівень інноваційної активності галузі.

Таблиця 9. Питома вага витрат на технологічні інновації в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів в сумі аналогічних витрат харчової промисловості та перероблення сільськогосподарської сировини

№ п/п	Роки	2000	2001	2002	2003	2004	2005
1.	Загальна сума витрат у тому числі за напрямками:	5,2	1,8	4,3	2,8	1,9	4,0

1.1.	Дослідження і розробки (без амортизації)	1,6	0,3	1,6	0,5	0,3	0,2
1.2.	Придбання нових технологій:	0,0	0,0	0,1	2,2	0,0	0,0
1.3.	Виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, упровадження нових методів їх виробництва	32,9	2,1	18,8	19,3	4,8	1,4
1.4.	Придбання машин, обладнання, установок, інших основних фондів та капітальні витрати, пов'язані з упровадженням інновацій	2,0	2,2	4,0	3,0	2,6	5,7
1.5.	Маркетинг, реклама	0,7	0,8	0,3	0,2	0,2	0,2
1.6.	Інші витрати	27,3	0,7	38,6	1,4	0,2	1,5

Витрати на придбання машин, обладнання, установок, інших основних фондів та капітальні витрати, пов'язані з упровадженням інновацій в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів починаючи із 2003 року випереджує аналогічний показник в середньому по харчовій промисловості (рис.11), але це не можна вважати позитивною тенденцією, так як оновлення технічного стану виробництва без залучення нових інноваційних технологій не сприяє ефективній інноваційній діяльності. Витрати на виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, упровадження нових методів їх виробництва за 2000-2004 роки в галузі випереджують аналогічний показник в середньому по харчовій промисловості, але у 2005 році намітилося відставання (рис.12). Цей напрям інноваційної діяльності говорить про те, що в галузі проводилася робота із введення у виробництво нових інноваційних видів продукції, але динаміка показала, що обсяг цих робіт дуже значно знизився. Стійке відставання галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів від середніх пропорцій витрат на маркетинг і рекламу харчової промисловості (рис.13) свідчить про майже відсутність даного виду інноваційної діяльності.

В результаті ми маємо картину, коли незначні витрати на технологічні інновації галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів в основному спрямовуються на придбання машин, обладнання, установок, інших основних фондів та капітальні витрати, пов'язані з упровадженням інновацій без суттєвих інноваційних змін в обсягах інноваційної продукції і у збільшенні продуктивних

інновацій, що не дозволить підприємствам у довгостроковому періоді суттєво покращити свої показники ефективності.

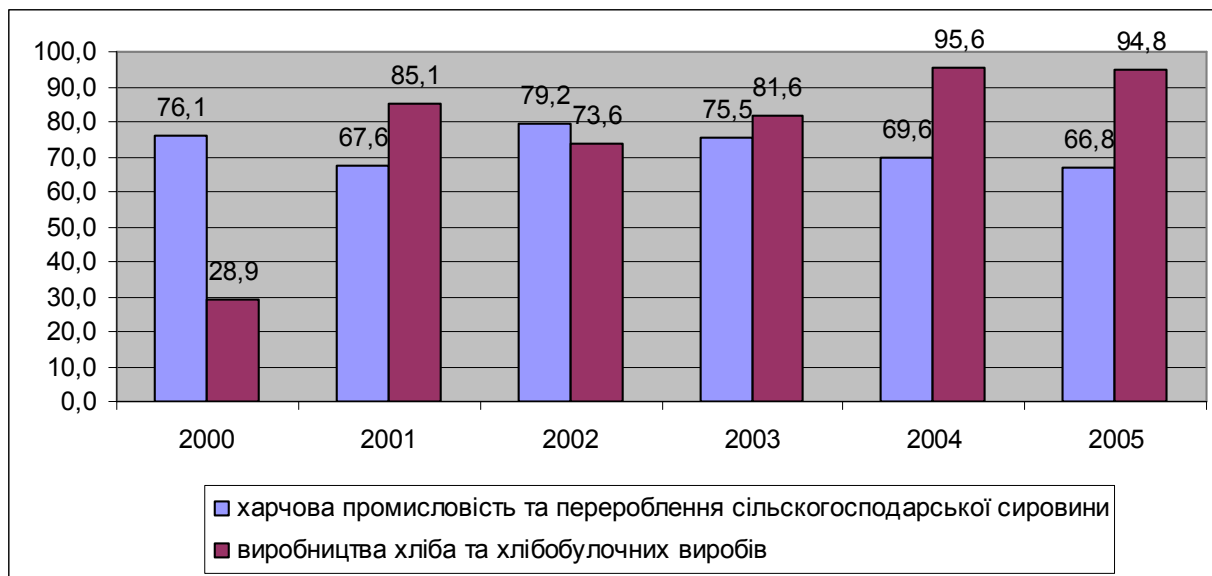

Рисунок 11. Питома вага витрат на придбання машин, обладнання, установок, інших основних фондів та капітальні витрати, пов'язані з упровадженням інновацій в загальному обсязі витрат на інноваційну діяльність

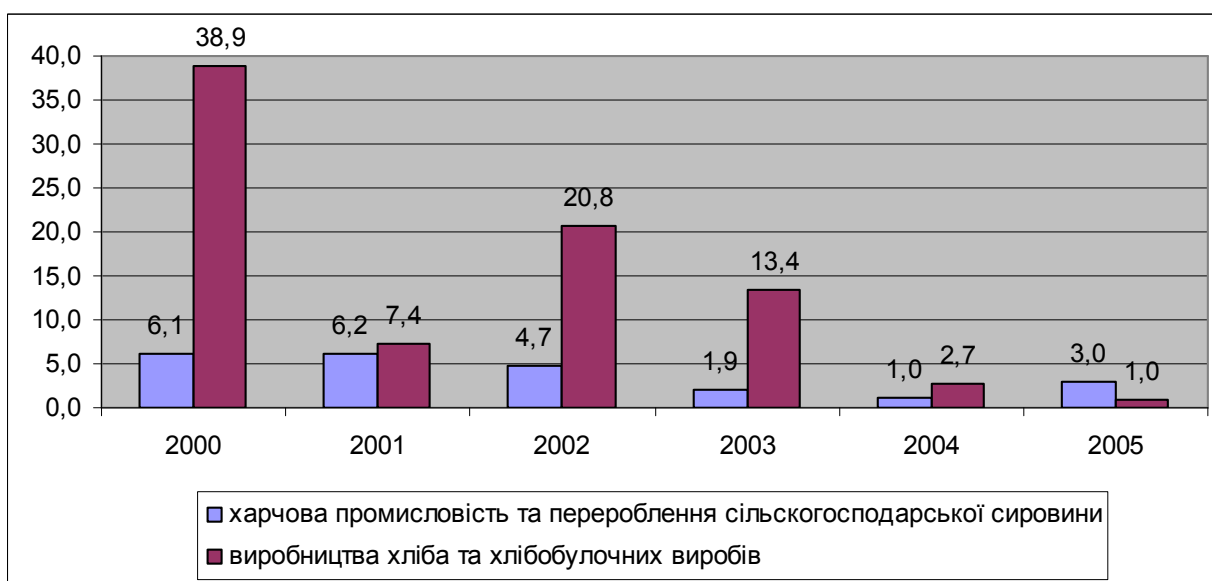

Рисунок 12. Питома вага витрат на виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, упровадження нових методів їх виробництва в загальному обсязі витрат на інноваційну діяльність

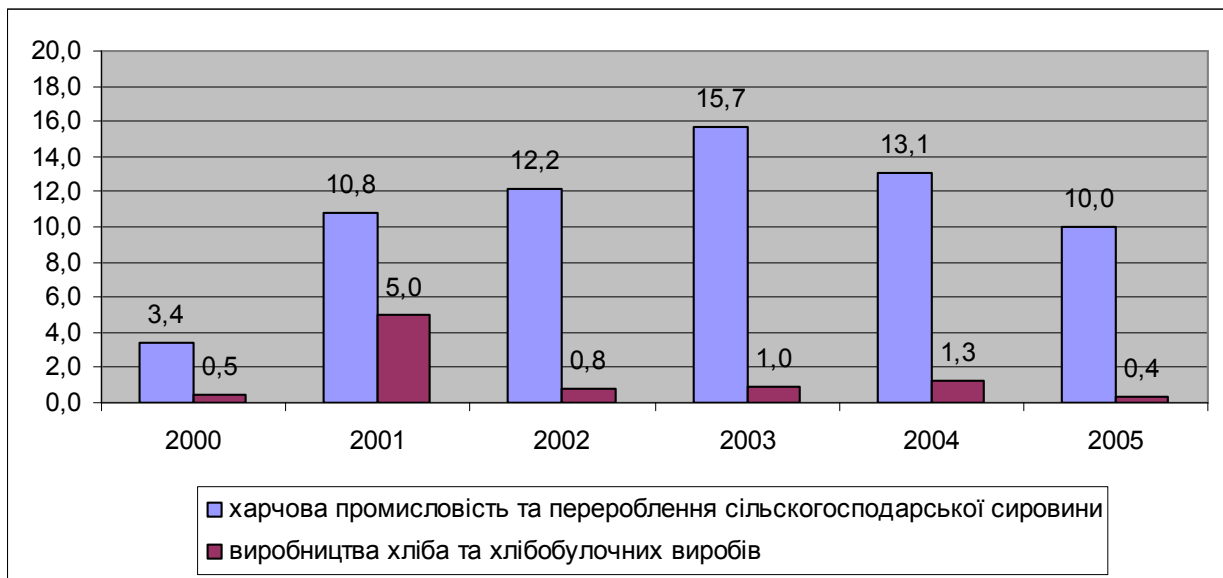

Рисунок 13. Питома вага витрат на маркетинг і рекламу в загальному обсязі витрат на інноваційну діяльність

Джерела фінансування технологічних інновацій в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів за 2000-2005 роки представлені в табл.10. Аналіз структури витрат за джерелами фінансування інновацій (табл.11) показав, що найбільшу частку у витратах в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів за 2000-2005 роки складають власні кошти (93,2% у 2000 році і 64,3% у 2005). Починаючи з 2002 року в структурі витрат починають використовуватись кредити і в 2005 році їх частка в загальній структурі витрат склала 35,7%. Інші джерела за значенням не суттєві і не впливають на інноваційну діяльність підприємств галузі. Для ефективної інноваційної діяльності власних коштів недостатньо, а для кредитів підприємства галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів недостатньо привабливі для банківських структур. Потрібен механізм підтримки інноваційної діяльності для тих галузей, які мають суттєве соціальне значення для населення.

Таблиця 10. Джерела фінансування технологічних інновацій в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів за 2000-2005 роки

	Всього	у тому числі за рахунок коштів:
--	--------	---------------------------------

			власних	державного бюджету	місцевих бюджетів	позабюджетних фондів	вітчизняних інвесторів	іноземних інвесторів	кредитів	інші джерела
2000	Загальна сума	17376,9	16196,9	0	1000	0	0	0	180	0
	з них витрат на дослідження і розробки	43,1	43,1	0	0	0	0	0	0	0
2001	Загальна сума	6072,7	6062,7	0	10	0	0	0	0	0
	з них витрат на дослідження і розробки	16,2	16,2	0	0	0	0	0	0	0
2002	Загальна сума	26766,3	24134,7	0	0	0	0	0	2024,2	607,4
	з них витрат на дослідження і розробки	32,3	32,3	0	0	0	0	0	0	0
2003	Загальна сума	15093,5	8779,8	0	0	0	0	5446	579,7	288
	з них витрат на дослідження і розробки	33,9	33,9	0	0	0	0	0	0	0
2004	Загальна сума	10124,5	8223,2	0	0	0	1,3	0	1900	0
	з них витрат на дослідження і розробки	8,3	8,3	0	0	0	0	0	0	0
2005	Загальна сума	33362,9	21438,7	0	0	0	0	0	11924,2	0
	з них витрат на дослідження і розробки	4	4	0	0	0	0	0	0	0

Таблиця 11. Структура витрат на технологічні інновації в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів, %

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Всього	100	100	100	100	100	100
у тому числі за рахунок коштів:						
власних	93,2	99,8	90,2	58,2	81,2	64,3
державного бюджету	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
місцевих бюджетів	5,8	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
позабюджетних фондів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

вітчизняних інвесторів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
іноземних інвесторів	0,0	0,0	0,0	36,1	0,0	0,0
кредитів	1,0	0,0	7,6	3,8	18,8	35,7
інші джерела	0,0	0,0	2,3	1,9	0,0	0,0

На рис.14 показана питома вага власних коштів в загальній структурі витрат на технологічні інновації. У 2005 році значення цього показника у галузі виробництва хліба і хлібопродуктів нижче, ніж у промисловості взагалі. На рис.15 показано питому вагу кредитів в загальній структурі витрат на технологічні інновації. У 2005 році значення цього показника у галузі виробництва хліба і хлібопродуктів вище, ніж у промисловості взагалі. Можна вважати позитивним залучення додаткових джерел до фінансування інноваційної діяльності, так як це розширює можливості галузі щодо інноваційного розвитку. В умовах обмеженості загального обсягу фінансових ресурсів, відсутності нормативно-правового та інституційного середовища інноваційної діяльності зростає актуальність вибору джерел і механізмів використання її фінансування. У цьому зв'язку актуальним є пошук і використання інших джерел фінансування інноваційної діяльності, у тому числі залучення до неї іноземних інвесторів і банківського кредитування.

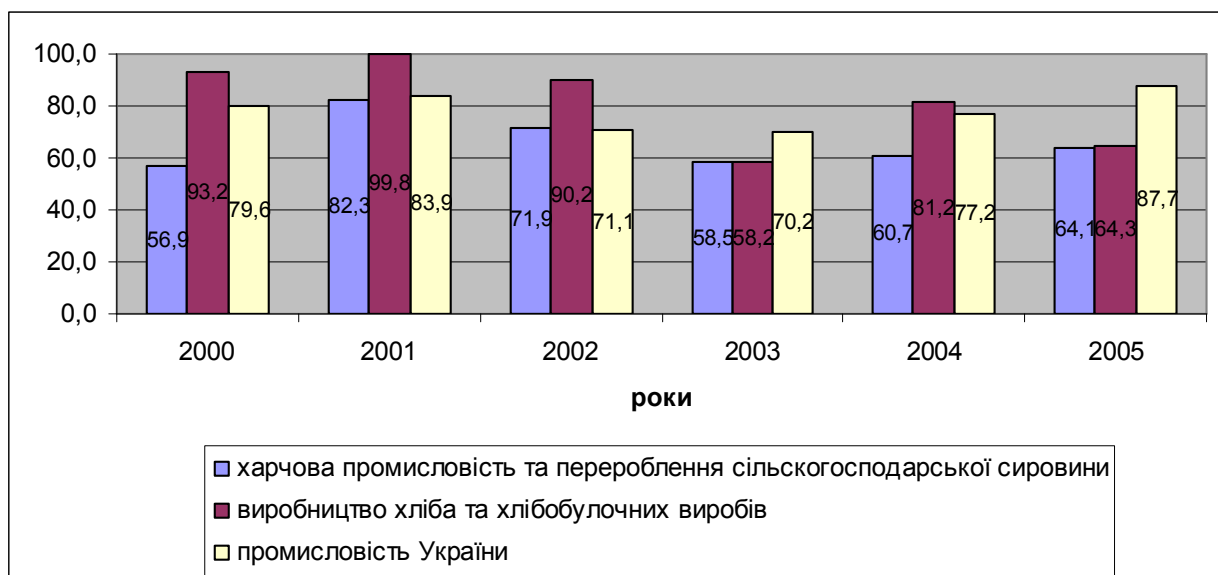

Рисунок 14. Питома вага власних коштів в загальній структурі витрат на технологічні інновації

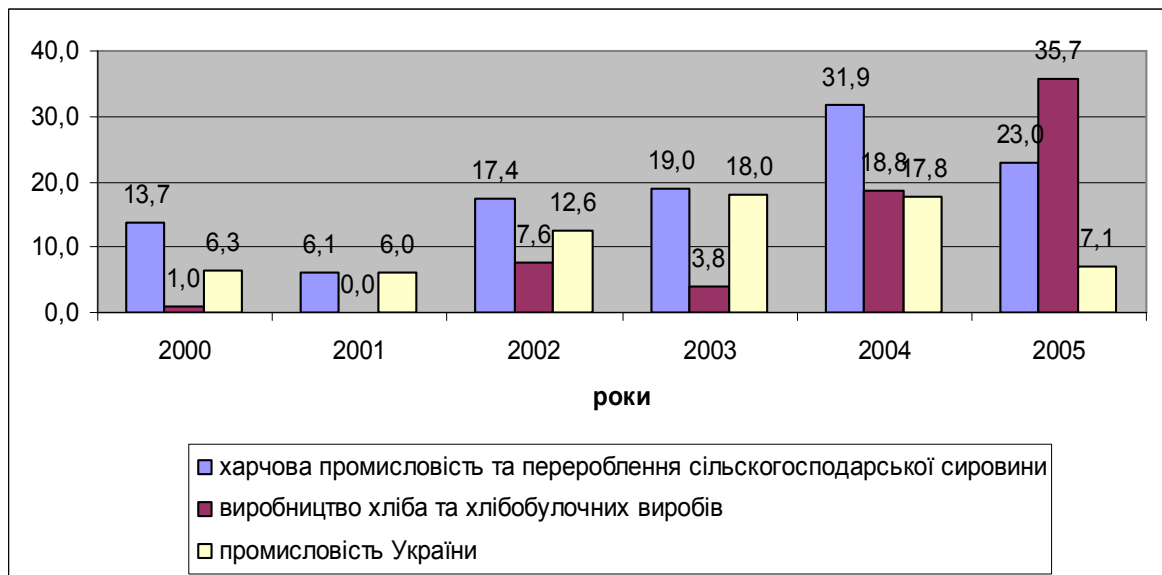

Рисунок 15. Питома вага кредитів в загальній структурі витрат на технологічні інновації

Для аналізу масштабів загального вкладу результатів діяльності інноваційної діяльності промислових підприємств в національну економіку потрібно розглянути додаткові індикатори інноваційної активності (табл.12). Частка витрат на інноваційну діяльність в % до обсягу відвантаженої промислової продукції в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів значно нижче ніж у всій промисловості і по роках змінюється хвилеподібно, а в 2005 році вона вище, ніж в середньому по харчовій промисловості (рис.16).

Витрати на інноваційну діяльність в % до обсягу відвантаженої інноваційної продукції у 2001 році у галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів були найнижчі і склали 3,3%, починаючи з цього року вони стали поступово зростати і у 2005 році вже склали 33,3%, що перевищило значення в харчовій промисловості і в промисловості взагалі (рис.17).

Таблиця 12. Динаміка індикаторів інноваційної активності

Показники	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Витрати на інноваційну діяльність в % до обсягу відвантаженої промислової продукції в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів	0,53	0,17	0,82	0,41	0,20	0,65
Витрати на інноваційну діяльність в % до обсягу відвантаженої промислової продукції в харчовій промисловості	0,35	0,32	0,53	0,25	0,21	0,27
Витрати на інноваційну діяльність в % до обсягу відвантаженої промислової продукції в промисловості України	1,36	1,30	1,68	1,33	1,40	1,50
Витрати на інноваційну діяльність в % до обсягу відвантаженої інноваційної продукції в галузі виробництва хліба та	11,3	3,3	11,0	30,1	25,4	33,3

хлібобулочних виробів						
Витрати на інноваційну діяльність в % до обсягу відвантаженої інноваційної продукції у харчовій промисловості	24,52	14,06	23,92	34,10	25,15	28,72
Витрати на інноваційну діяльність в % до обсягу відвантаженої інноваційної продукції промисловості України	14,49	19,10	23,94	23,75	24,14	23,01
Коефіцієнт використання витрат на інноваційну діяльність в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів	8,8	30,0	9,1	3,3	3,9	3,0
Коефіцієнт використання витрат на інноваційну діяльність підприємств харчової промисловості	4,08	7,11	4,18	2,93	3,98	3,48
Коефіцієнт використання витрат на інноваційну діяльність підприємств промисловості України	6,90	5,24	4,18	4,21	4,14	4,35

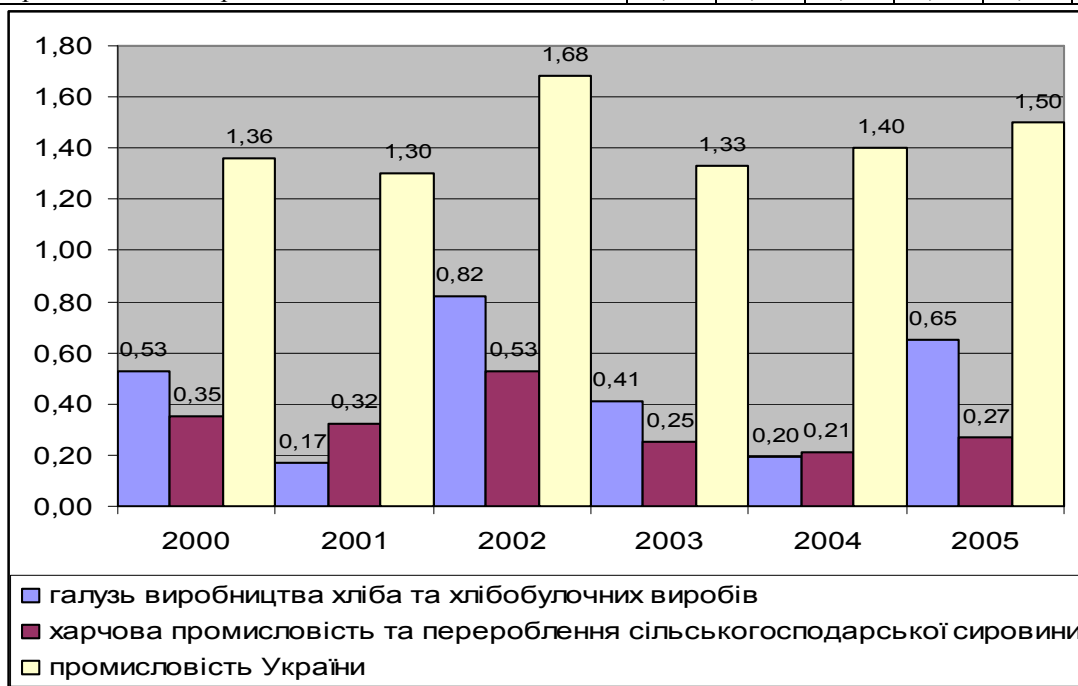

Рисунок 16. Витрати на інноваційну діяльність в % до обсягу відвантаженої промислової продукції

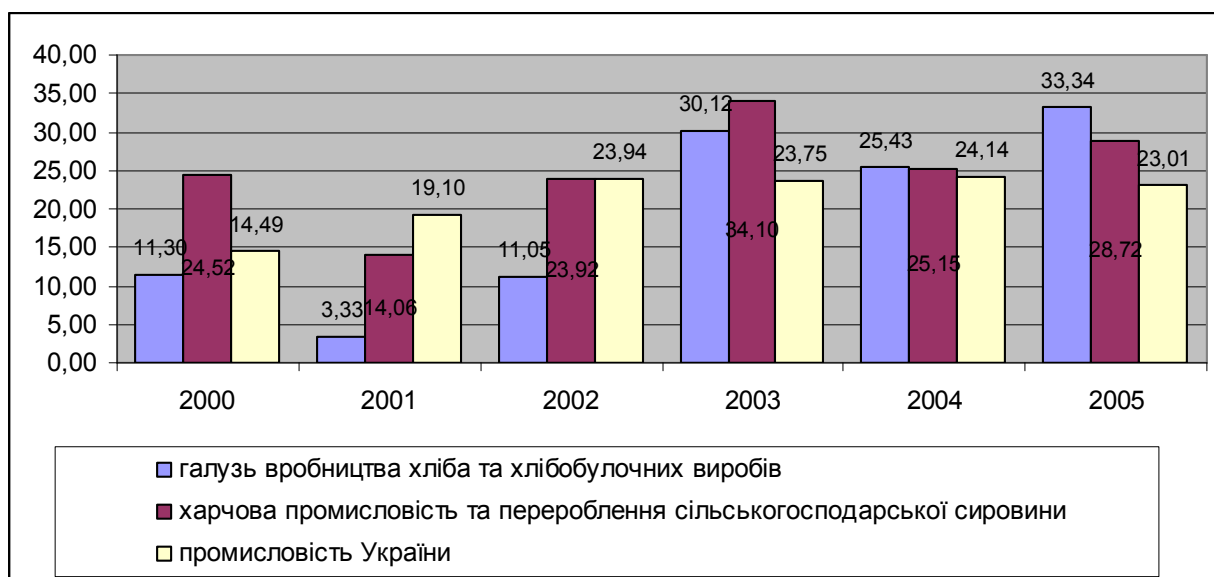

Рисунок 17. Витрати на інноваційну діяльність в % до обсягу відвантаженої інноваційної продукції

Для оцінки результатів інноваційної активності промислових підприємств важливе значення має коефіцієнт використання витрат підприємств на інноваційну діяльність, який розраховується відношенням вартості обсягу відвантаженої інноваційної продукції до загального обсягу витрат на інноваційну діяльність. Цей індикатор показує скільки гривень відвантаженої інноваційної продукції приходить на гривню витрат на інноваційну діяльність. Загальні результати аналізу показують на низький вклад інноваційної складової в розвиток галузі. У 2005 році цей показник становив 3, у харчовій промисловості – 3,5, а у всій промисловості – 4,4 (рис.18). Лише у 2001 році значення цього показника становило 30, але це більше пояснюється край низькими витратами на інноваційну діяльність у цьому році.

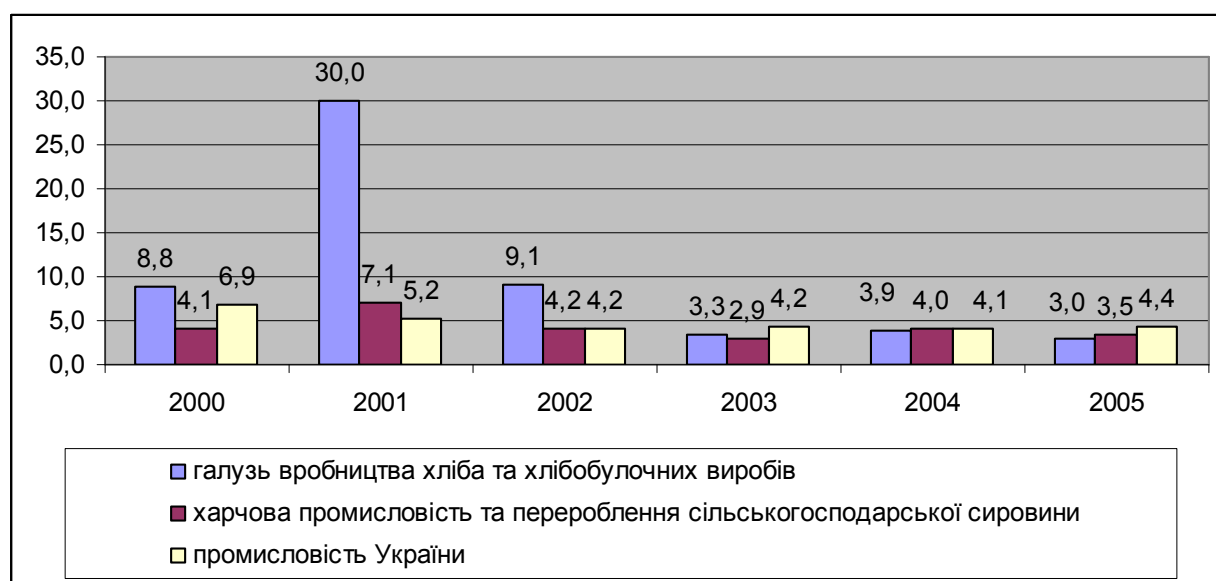

Рисунок 18. Коефіцієнт використання витрат на інноваційну діяльність

Кількість переданих нових технологій (технічних досягнень) підприємствами галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів дуже мала (табл.13), у 2003 і у 2004 роках було передано по одній технології галузі і всі вони стосуються придбання устаткування, а у 2000 році 14 технологій, з них 5 ноу-хау і угоди на придбання технологій і 9 на придбання устаткування.

Таблиця 13. Кількість переданих нових технологій (технічних досягнень) підприємствами галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів за 2000-2005 роки

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Усього	14	0	0	1	1	0
У % до харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів	9,0	0,0	0,0	5,9	5,6	0,0
у т. ч. за формами придбання:						
- ліцензії на використання об'єктів промислової власності	0	0	0	0	0	0
- придбання прав власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки	0	0	0	0	0	0
- ноу-хау, угоди на придбання технологій тощо	5	0	0	0	0	0
- результати досліджень і розробок	0	0	0	0	0	0
- одержання технологій у складі наданих інвестицій	0	0	0	0	0	0
- лізинг	0	0	0	0	0	0
- придбання устаткування	9	0	0	1	1	0
- інші	0	0	0	0	0	0

Кількість придбаних нових технологій (технічних досягнень) підприємствами галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів (табл.14) вище за кількість переданих, тобто галузь більше витрачає кошти на придбання технологій ніж на створення їх.

Таблиця 14. Кількість придбаних нових технологій (технічних досягнень) підприємствами галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів за 2000-2005 роки

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Усього	14	2	59	25	1	2
У % до харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів	9,0	0,8	13,9	10,3	0,9	2,7
у т. ч. за формами придбання:						
- ліцензії на використання об'єктів промислової власності	0	0	0	0	0	0
- придбання прав власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки	0	0	0	0	0	0
- ноу-хау, угоди на придбання технологій тощо	5	0	1	0	0	0
- результати досліджень і розробок	0	0	0	0	0	0
- одержання технологій у складі наданих інвестицій	0	0	0	0	0	0
- лізинг	0	0	0	0	0	0
- придбання устаткування	9	2	55	25	1	2
- інші	0	0	3	0	0	0

За період 2000-2005 років було закуплено за кордоном одну ліцензію (табл.15). Питома вага загальних витрат на придбання за кордоном ліцензій та освоєння виробництва продукції за ними, з урахуванням витрат минулих років (за винятком поточних витрат на виробництво) в аналогічних витратах харчової промисловості за досліджуваний період коливається в межах 11-12%. Середньооблікова чисельність працівників науково-дослідних, проектно-конструкторських підрозділів підприємства суттєво знизилася з 289 осіб у 2000 році до 11 у 2005, тобто більше ніж у 20 разів. Така ситуація вважається небезпечною, так як ставить галузь в стан залежності від тих робіт, що виконуються за її межами і результати цих робіт можуть бути застарілими. Питома вага середньооблікової чисельності працівників науково-дослідних, проектно-конструкторських підрозділів підприємств галузі до аналогічного показника харчової промисловості становила у 2005 році 4,6% проти 15,5% у 2000 році, це говорить, про руйнування науково-технічної сфери у галузі.

Таблиця 15. Динаміка кількості діючих ліцензій придбаних за кордоном та середньооблікової чисельності працівників науково-дослідних, проектно-конструкторських підрозділів в галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів в 2000-2005 роки

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Загальна кількість діючих, закуплених за кордоном ліцензій (на кінець звітної періоду), одиниць:	0	0	1	0	0	0
Загальні витрати на придбання за кордоном ліцензій та освоєння виробництва продукції за ними, з урахуванням витрат минулих років (за винятком поточних витрат на виробництво), тис. грн.	75866	73167	75147	69432	71014	74173
Питома вага загальних витрат на придбання за кордоном ліцензій та освоєння виробництва продукції за ними, з урахуванням витрат минулих років (за винятком поточних витрат на виробництво) в аналогічних витратах харчової промисловості, %	11,6	11,7	12,3	12,4	12,3	12,3
Середньооблікова чисельність працівників науково-дослідних, проектно-конструкторських підрозділів підприємства, осіб	289	318	171	74	24	11
Питома вага середньооблікової чисельності працівників науково-дослідних, проектно-конструкторських підрозділів підприємств галузі до аналогічного показника харчової промисловості, %	15,5	17,9	12,3	9,7	4,1	4,6

Результати опитування щодо наслідків інноваційної діяльності у галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів за 2003-2005 роки показані в табл.16. Такий аналіз дозволив визначити основні напрямлення інноваційної діяльності галузі. На рис.19 показано результати ранжирування опитування. Так, у 2003 і 2005 роках серед результатів інноваційної діяльності, що мали підприємства протягом останніх трьох років були найбільш вагомими за рангом такі напрямлення: розширення асортименту продукції; збереження і розширення традиційних ринків збуту; забезпечення відповідності сучасним правилам і стандартам. А у 2004 такі: заміна знятої з виробництва застарілої продукції; збереження і розширення традиційних ринків збуту; створення нових ринків збуту в Україні; забезпечення відповідності сучасним правилам і стандартам. Таким чином можна зробити висновки, що галузь виробництва хліба та хлібобулочних виробів потребує в першу чергу маркетингових інновацій, серед яких потрібно виділити дослідження попиту споживачів з метою створення нових споживчих якостей і, відповідно, збільшення обсягу нової інноваційної продукції на ринку.

Таблиця 16. Результати опитування щодо результатів інноваційної діяльності у галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів за 2003-2005 роки

Запитання: “Чи привела інноваційна діяльність, що здійснювалась підприємством протягом останніх трьох років, до:”	2003				2004				2005			
	загальна кількість інноваційно активних підприємств	з них:			загальна кількість інноваційно активних підприємств	з них:			загальна кількість інноваційно активних підприємств	з них:		
		та кількість, що відповіла “так”	їх питома вага	Ранг		та кількість, що відповіла “так”	їх питома вага	Ранг		та кількість, що відповіла “так”	їх питома вага	Ранг
Заміни знятої з виробництва застарілої продукції	44	15	34,1	7	35	35	100,0	1	29	16	55,2	5
Розширення асортименту продукції	44	37	84,1	1	35	29	82,9	7	29	26	89,7	1
Збереження і розширення традиційних	44	35	79,5	2	35	35	100,0	1	29	23	79,3	2

ринків збуту												
Створення нових ринків збуту в Україні	44	17	38,6	6	35	35	100,0	1	29	20	69,0	4
Створення нових ринків збуту за межами України	44	3	6,8	13	35	10	28,6	13	29	1	3,4	13
Забезпечення відповідності сучасним правилам і стандартам	44	23	52,3	3	35	35	100,0	1	29	21	72,4	3
Підвищення гнучкості виробництва	44	21	47,7	4	35	31	88,6	5	29	15	51,7	6
Зростання виробничих потужностей	44	19	43,2	5	35	27	77,1	8	29	13	44,8	8
Скорочення витрат на заробітну плату	44	6	13,6	12	35	11	31,4	12	29	7	24,1	11
Скорочення матеріальних витрат	44	7	15,9	11	35	12	34,3	11	29	5	17,2	12
Скорочення енергетичних витрат	44	12	27,3	9	35	18	51,4	10	29	13	44,8	8
Зниження забруднення навколишнього середовища	44	11	25,0	10	35	20	57,1	9	29	12	41,4	10
Поліпшення умов праці	44	14	31,8	8	35	30	85,7	6	29	15	51,7	6

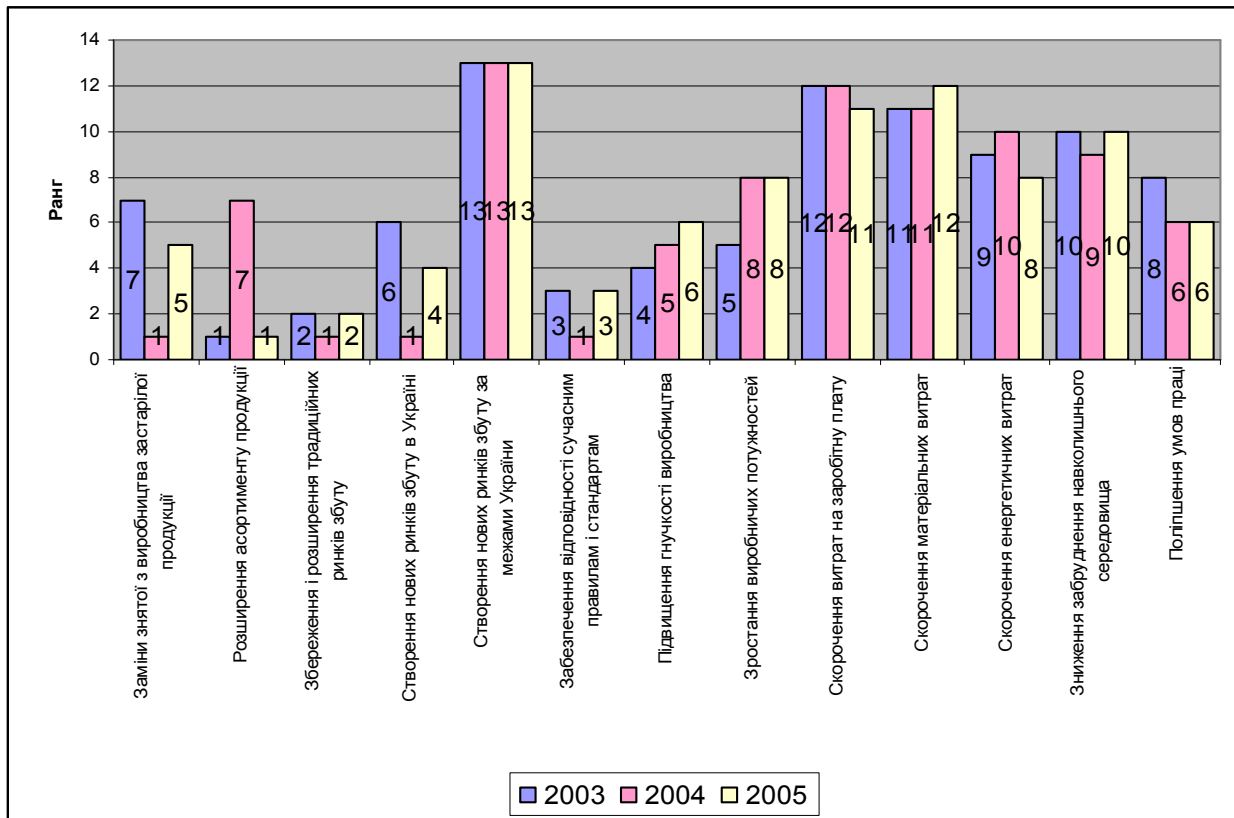

Рисунок 19. Ранжирування результатів опитування щодо результатів інноваційної діяльності у галузі виробництва хліба та хлібобулочних виробів за 2003-2005 роки

В табл.17 показаний результат опитування підприємств галузі з виробництва хліба і хлібобулочних виробів щодо основних факторів, що стримували інноваційну діяльність. Результати ранжирування основних факторів, що стримували інноваційну діяльність галузі з виробництва хліба і хлібобулочних виробів за 2003-2005 роки показані на рис. 20. На першому місці з 2003 по 2005 роки було нестача коштів; на другому-третьому - великі витрати на нововведення і недостатня фінансова підтримка держави; на четвертому-п'ятому – високий економічний ризик і тривалий термін окупності нововведень. Таким чином, можна зробити висновок, що всі проблеми, які гальмують інноваційну діяльність в галузі виробництва хліба і хлібобулочних виробів стосуються нестачі достатніх фінансових ресурсів на підприємствах.

Таблиця 17. Основні фактори, що стримували інноваційну діяльність галузі з виробництва хліба і хлібобулочних виробів за 2003-2005 роки

Запитання: “Які фактори перешкождали здійсненню інновацій на підприємстві протягом останніх трьох років:”	2003			2004			2005		
	загальна кількість інноваційно активних підприємств	з них:		загальна кількість інноваційно активних підприємств	з них:		загальна кількість інноваційно активних підприємств	з них:	
		та кількість, що відповіла “так”	та кількість, що відповіла “ні”		та кількість, що відповіла “так”	та кількість, що відповіла “ні”		та кількість, що відповіла “так”	та кількість, що відповіла “ні”
Недостатня фінансова підтримка держави у т. ч.:	100	49,5	50,5	100	57,3	42,7	100	58,9	41,1
Нестача власних коштів	100	81,4	18,6	100	87,6	12,4	100	86,0	14,0
Відсутність фінансових коштів у замовника	100	25,5	74,5	100	27,4	72,6	100	29,9	70,1
Низький платоспроможний попит на нову продукцію	100	26,1	73,9	100	31,1	68,9	100	28,1	71,9
Великі витрати на нововведення	100	48,6	51,4	100	59,4	40,6	100	58,9	41,1
Високий економічний ризик	100	31,3	68,7	100	37,8	62,2	100	41,9	58,1
Тривалий термін окупності нововведень	100	29,3	70,7	100	36,2	63,8	100	43,5	56,5
Відсутність попиту на продукцію	100	17,8	82,2	100	24,0	76,0	100	19,8	80,2
Нестача кваліфікованого персоналу	100	11,3	88,7	100	18,5	81,5	100	16,4	83,6
Нестача інформації про нові технології	100	16,3	83,7	100	22,8	77,2	100	20,0	80,0
Нестача інформації про ринки збуту	100	15,9	84,1	100	22,0	78,0	100	21,8	78,2
Несприятливість підприємства до нововведень	100	17,1	82,9	100	17,9	82,1	100	17,4	82,6
Відсутність можливостей для кооперації з іншими підприємствами і науковими організаціями	100	18,0	82,0	100	23,4	76,6	100	22,4	77,6
Недосконалість законодавства	100	28,1	71,9	100	37,4	62,6	100	38,1	61,9

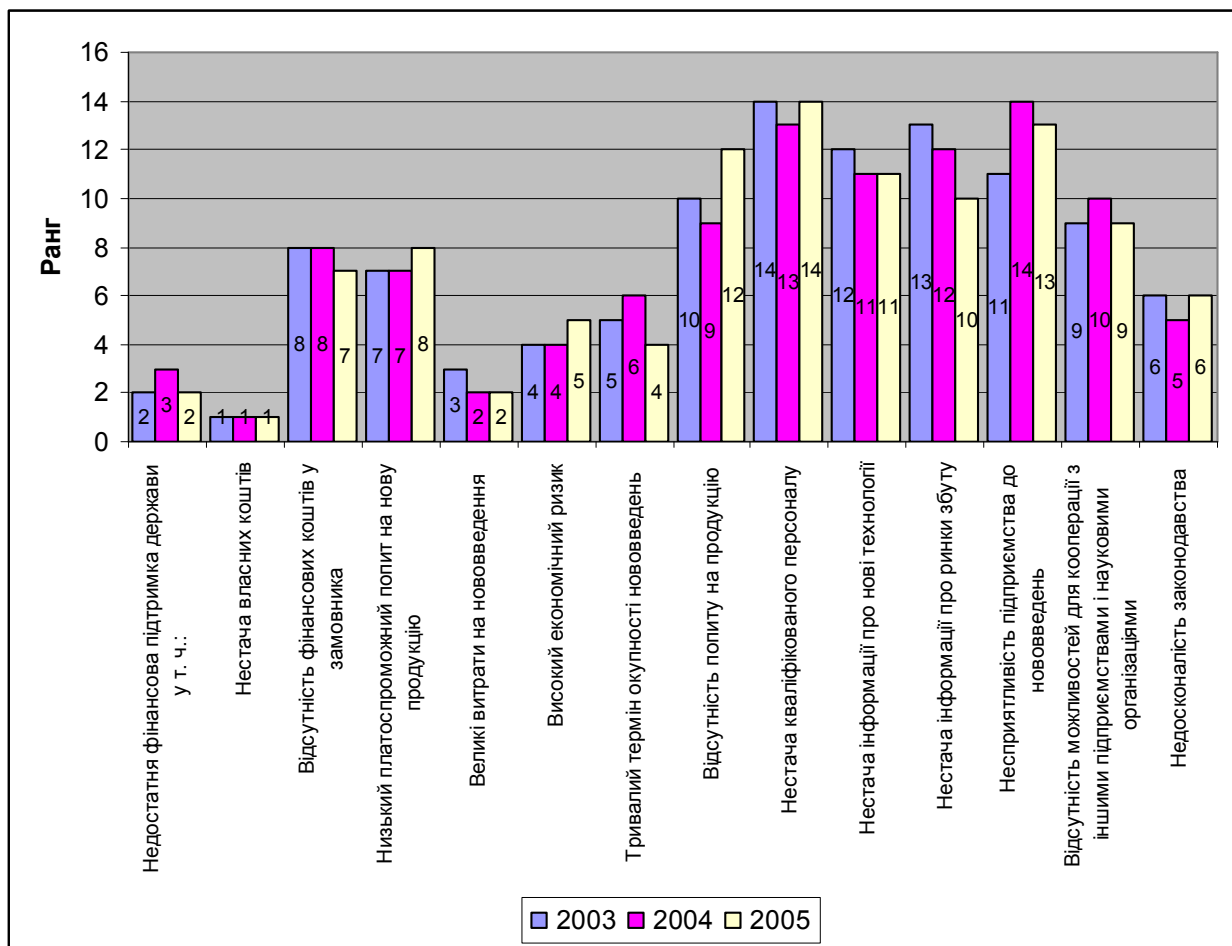

Рисунок 20. Ранжирування основних факторів, що стримували інноваційну діяльність галузі з виробництва хліба і хлібобулочних виробів за 2003-2005 роки

Аналіз інноваційної активності підприємств галузі виробництва хліба і хлібобулочних виробів дозволив сформулювати такі основні висновки:

1. Рівень інноваційної активності галузі дуже низький, так як в інноваційній діяльності приймають участь лише незначна кількість підприємств галузі, яка крім того поступово знижується починаючи з 2003 року.

2. Обсяг відвантаженої інноваційної продукції галузі також знижується, а розмір цього обсягу говорить про відсутність інноваційних змін.

3. В структурі інноваційної продукції частка продукції, що зазнала суттєвих технологічних змін або заново введена протягом останніх трьох років, складає у 2005 році 67,4%, це більше ніж в харчовій

промисловості і промисловості взагалі, але її обсяг незначний і також має тенденцію до зниження.

4. Невеликі за обсягом витрати на інноваційну діяльність спрямовані в основному на придбання машин, обладнання, установок, інших основних фондів та капітальні витрати, пов'язані з упровадженням інновацій (94,8% у 2005 році), що не забезпечує інноваційне відтворення в галузі. При цьому майже відсутні витрати на придбання нових технологій і дослідження і розробки.

5. Існує два види джерел витрат на інноваційну діяльність: власні кошти і кредити. Частка власних коштів найбільша (64,3% у 2005 році), але їх розмір не дозволяє провести зрушення в інноваційному розвитку галузі.

6. Основні проблеми, які гальмують інноваційну діяльність в галузі виробництва хліба і хлібобулочних виробів стосуються нестачі достатніх фінансових ресурсів на підприємствах.

7. Основні результати інноваційної діяльності, на які спрямовують свої зусилля підприємства, це розширення асортименту продукції; збереження і розширення традиційних ринків збуту; забезпечення відповідності сучасним правилам і стандартам.

8. Коефіцієнт використання витрат підприємств галузі на інноваційну діяльність малий, він показує, що у 2005 році на одну гривню витрат на інноваційну діяльність приходиться лише 3 гривні обсягу відвантаженої інноваційної продукції.

За таких умов галузь виробництва хліба і хлібобулочних виробів є традиційною із тривалими життєвими циклами продукції, а це потребує спрямувати основні зусилля на створення продуктових інновацій, які в свою чергу в подальшому призведуть до процесних інновацій на найбільш високому рівні техніко-технологічного розвитку підприємств.

Галузь потребує створення механізмів мотивації інноваційної діяльності і залучення інвестиційних джерел для забезпечення її ефективності, що призведе до підвищення рівня її конкурентоспроможності.